

Materials de treball Comissió 6

Dones en l'esport

Autores: Anna Vilanova Soler,
Pedrona Serra Payeras,
Susanna Soler Prat

Amb el suport de:

5è Congrés de les Dones del Baix Llobregat

Dones en l'Esport

El Consell Esportiu del Baix Llobregat i el Grup d'Investigació Social i Educativa de l'Activitat Física i l'Esport, junts per la recerca del debat real sobre el paper de les Dones en l'Esport

INSTITUT NACIONAL D'EDUCACIÓ FÍSICA DE CATALUNYA (INEFC)
GRUP D'INVESTIGACIÓ SOCIAL I EDUCATIVA DE L'ACTIVITAT FÍSICA I L'ESPORT

Autores: Pedrona Serra, Anna Vilanova, Susanna Soler

5è Congrés de les Dones del Baix Llobregat

Dones en l'Esport

Contingut

1	L'ESPORT EN EDAT ESCOLAR.....	1
2	LA FORMACIÓ EN L'ÀMBIT DE L'EDUCACIÓ FÍSICA, L'ACTIVITAT FÍSICA I L'ESPORT	4
2.1	LES CIÈNCIES DE L'ACTIVITAT FÍSICA I L'ESPORT.....	4
2.2	ELS CICLES FORMATIUS	6
2.3	EL CONJUNT DELS ESTUDIS DE LA FAMÍLIA DE L'ACTIVITAT FÍSICA I L'ESPORT.....	7
3	MERCAT DE TREBALL.....	8
4	CÀRRECS DIRECTIUS I ESPORT	10
5	L'ESPORT FEMENÍ EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ: POC I DOLENT	11
6	ASSETJAMENT, ABÚS SEXUAL I HOMOFÒBIA EN L'ESPORT.....	13
7	EL DEBAT.....	15

1 L'esport en edat escolar

La pràctica esportiva en edat escolar es veu marcada pel procés de socialització, és a dir, per l'aprenentatge de viure en societat, l'adquisició dels valors, normes i hàbits que es donen a la nostra societat. Aquests aspectes, sobretot, es veuen desenvolupats en l'etapa de socialització primària, és a dir, amb el contacte dels pares i mares i a l'escola, principalment. En aquest sentit, segons l'estudi realitzat pel CSD al 2011, els pares i mares impulsen la pràctica esportiva amb un 42% dels casos, mentre que les amistats ho han fet en el 16%. Aquests percentatges s'aniran invertint a mesura que els infants vagin arribant a l'adolescència.

Per tal de valorar el nivell de pràctica esportiva, l'estudi del CSD classifica la pràctica esportiva (sense comptabilitzar les hores d'Educació Física) en quatre perfils:

- Pràctica Sedentària: de 0 a 2 hores de pràctica per setmana. Un 35% de la població en edat escolar de l'estat espanyol s'adhereix en aquest perfil.
- Pràctica moderadament sedentària: només practiquen 3 hores a la setmana. Un 11% de la població espanyola es troba en aquest perfil.
- Pràctica moderadament activa: fan 4 hores a la setmana. En aquest perfil hi situem l'11% de la població de totes les comunitats autònomes de l'estat espanyol.
- Pràctiques actives: 5 hores o més de pràctica esportiva a la setmana. El 43% de la població en edat escolar de l'estat espanyol es situa en aquest perfil.

En funció d'aquests resultats, el 54% de la població en edat escolar és activa o moderadament activa. El sedentarisme es dona més en les noies (46%) que en els nois (24%) i augmenta amb l'edat. Els motius principals per a realitzar pràctica esportiva són el gust per l'activitat (53%) i estar en forma (17%).

A Catalunya, el Pla Català de l'Esport a l'Escola (PCEE) té per objectiu incrementar la participació dels infants i joves de primària i secundària de tot Catalunya en activitats físiques i esportives en horari no lectiu al propi centre educatiu i, alhora, emprar aquestes pràctiques per a la difusió i educació en valors i per a l'adquisició d'hàbits saludables.

Segons les dades de l'Observatori Català de l'Esport (2017), el nombre d'infants que participen en el PCEE ha anat variant al llarg dels anys. Des d'una perspectiva de gènere, en aquest programa les noies i nois tenen una pràctica molt semblant, tot i que la participació dels nois sempre està una mica per sobre de la participació de les noies.

Gràfic 1. Tendència de l'alumnat participant al PCEE segons sexe (n).

Font: Observatori Català de l'Esport, 2018.

En contrast, trobem els i les esportistes de Catalunya entre 7 i 18 anys que participen als Jocs Esportius Escolars de Catalunya (JEEC). Els JEEC són un programa de promoció esportiva establert pel Consell Català de l'Esport de la Generalitat de Catalunya i organitzat pels consells esportius de Catalunya on la competició té un paper molt més rellevant. Les dades d'aquest programa contrasten amb les anteriors (PCEE) doncs en aquest cas els nois practiquen una mitjana d'un 15 punts més que les noies. Es constata, doncs, com el component de competició incideix en la menor participació esportiva de les noies.

Gràfic 2. Tendència del número de participants en els Jocs Esportius Escolars de Catalunya, segons sexe (n)

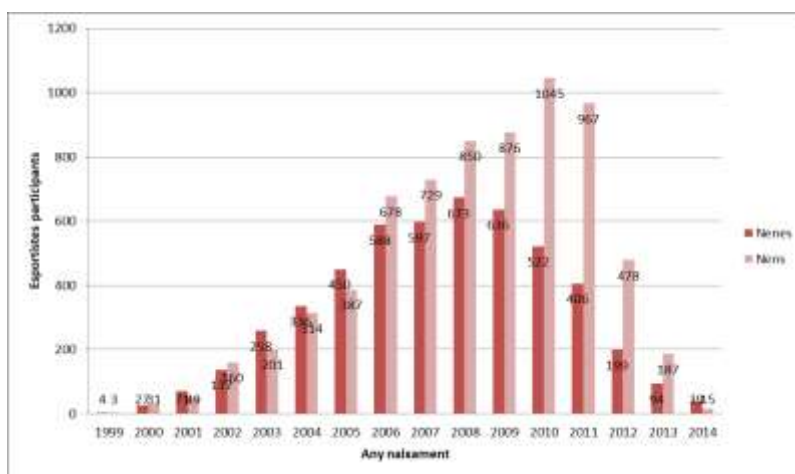
Font: Observatori Català de l'Esport, 2018.

En concret, des del Consell Esportiu del Baix Llobregat participen als JEEC un total de 5037 nenes (42%) i 6970 nens (58%), segons les dades del curs 2017/2018 (recollides al mes de març de 2018). De forma similar al que succeeix en el conjunt de Catalunya, doncs, la participació dels nens és 16 punts superior a la de les nenes.

Aquestes diferències de participació però, varien segons l'edat dels i les esportistes, tal i com es pot veure al gràfic 3. Destaca, per exemple, com la participació dels nens nascuts als anys 2012, 2011 o 2010 (6, 7 i 8 anys)

pràcticament duplica la participació de les nenes de la mateixa edat. Entre els nascuts i nascudes al 2009 i el 2006, la diferència de participació de nens i nenes es redueix, si bé segueix essent major la participació masculina. S'observa, també, com la participació masculina a partir dels nascuts al 2010 (8-12 anys) és més reduïda que en els grups masculins d'edat menor. La participació femenina, en canvi, en aquesta franja d'edat és més elevada que en el grup d'edat menor, i manté una tendència a l'increment fins a les nascudes al 2008, moment en que també comença a baixar lleugerament la participació femenina. Resulta també rellevant constatar que en el grup d'esportistes de 13-15 anys, la participació femenina és lleugerament superior a la masculina. Així doncs, es constata com on hi ha una diferència de gènere més rellevant és en el grup d'edat dels 6-8 anys, la participació masculina es redueix en el grup d'edat dels 8-9 anys i en canvi la participació femenina es redueix en el grup d'edat dels 10-11 anys, i a partir dels 13-15 anys, la participació femenina i masculina són molt similars, si bé la participació femenina pot ser lleugerament superior.

Gràfic 3. Número de participants en els Jocs Esportius Escolars de Catalunya, segons any de naixement i sexe (n)

Font: Consell Esportiu del Baix Llobregat, març 2018.

D'altra banda, el número d'agents participants als JEEC del Consell del Baix Llobregat és divers, ja que hi trobem figures com les de tutor o tutora de joc, de grada, als i a les tècniques, i a les i els delegats esportius. La funció d'aquestes figures és diversa, de la mateixa manera que la composició també és diversa. Si observem la taula 1, ens podem adonar que el total de dones participants en aquests rols és menor que en el cas dels homes.

Taula 1. Número d'agents participants als en els Jocs Esportius Escolars de Catalunya, segons sexe (n)

	Dones	Homes	Total
Tutors/Tutores de joc	60	228	288
Tècnics/Tècniques	170	340	510
Delegats/Delegades	32	79	111
Tutors/Tutores de grada	8	18	26
TOTAL	270	665	935

Font: Consell Esportiu del Baix Llobregat, març 2018.

Més enllà de les dades:

- Si l'esport es realitza en un entorn favorable pot contribuir a l'aprenentatge de les normes de comportament i l'adquisició d'hàbits saludables. D'aquí rau la importància de la pràctica esportiva durant la infància, així com la seva adherència a l'esport durant l'adolescència i l'etapa adulta.
- L'escola és primordial per a potenciar la pràctica esportiva dels nois i de les noies, doncs en molts casos l'assignatura d'Educació Física és l'única experiència que tenen en aquest àmbit.

- La pràctica esportiva en edat escolar (primària i secundària) pot tenir un caràcter més competitiu, més lúdic, més cooperatiu, però en qualsevol cas, ha de ser un projecte educatiu que fomenti els hàbits saludables, promogui el joc net i faciliti la participació de tothom.
- En quan a les persones de l'entorn dels infants, si el pare, la mare o les persones de referència fan esport i tenen estudis, la pràctica dels fills i filles també augmenta.
- L'etapa de l'adolescència es caracteritza per la transició social, l'acabament de l'escolarització obligatòria, l'entrada a la pubertat, i l'elecció dels estudis o la recerca d'un treball remunerat. En moltes ocasions, en aquesta etapa s'interpreta que el descens de les dades en quan a la pràctica esportiva dels i les adolescents es deu a l'abandonament esportiu. Sí bé és cert que hi ha un cert percentatge d'abandonament, en molts casos el que hi ha és un canvi en el tipus de pràctica, de manera que no queda recollida en les estadístiques. És a dir, passen de fer un esport federat (comptabilitzat a través de llicències) a una pràctica lliure (córrer per compte propi) o d'activitats dirigides (abonaments esportius).

Més informació:

Consejo Superior de Deportes. Fundación Alimentum (2011). *Los hábitos deportivos de la población escolar en España*. Madrid: Consejo Superior de Deportes (Subdirección General de Promoción Deportiva y Deporte Paralímpico), Fundación Alimentum, Fundación Deporte Joven.

Puig, N. & Mosquera, M.J. (2017). *Edad y Deporte*. Garcia Ferrando, M. ; Puig, N.; Lagardera, F.; Llopis, R., i Vilanova, A. (comps.). *Manual de Sociología del deporte* (4ª edición). Alianza Editorial: Barcelona.

2 La formació en l'àmbit de l'Educació Física, l'Activitat Física i l'Esport

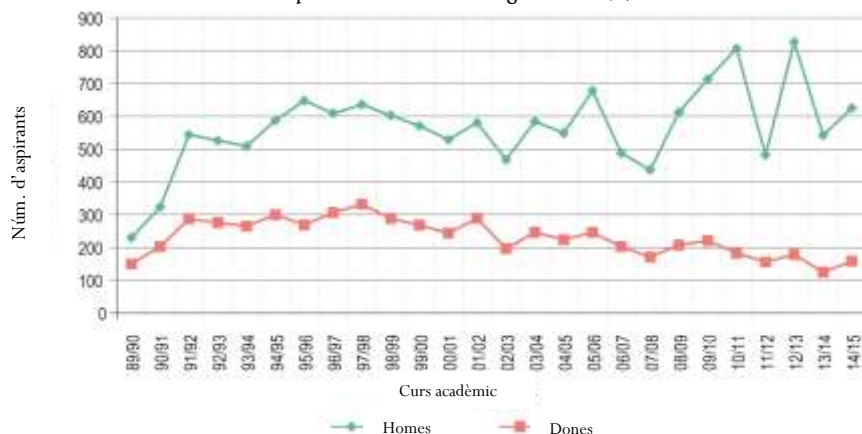
Els estudis de la família de l'activitat física i l'esport, com són el Grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (CAFE), el Magisteri d'Educació Física (MEF) o la Menció en Educació Física en el Grau d'Educació Primària actual, el Cicle Formatiu Grau Superior d'Animació d'Activitats Fisicoesportives (CFGS), i el Cicle Formatiu Grau Mitjà de Conducció d'Activitats Fisicoesportives (CFGM), han sofert un procés de masculinització. És a dir, el número de noies que realitzen aquests estudis s'ha anat reduït substancialment en les darreres dècades.

A continuació s'analitzarà cada un d'aquests estudis.

2.1 Les Ciències de l'Activitat Física i l'Esport

Les primeres dades que sorprenen és l'evolució del número de noies i nois que s'interessen pels estudis de CAFE i que sol·liciten realitzar les proves físiques d'accés, les PAP.

Gràfic 4. Evolució del número d'aspirants a l'INEFC segons sexe (n)

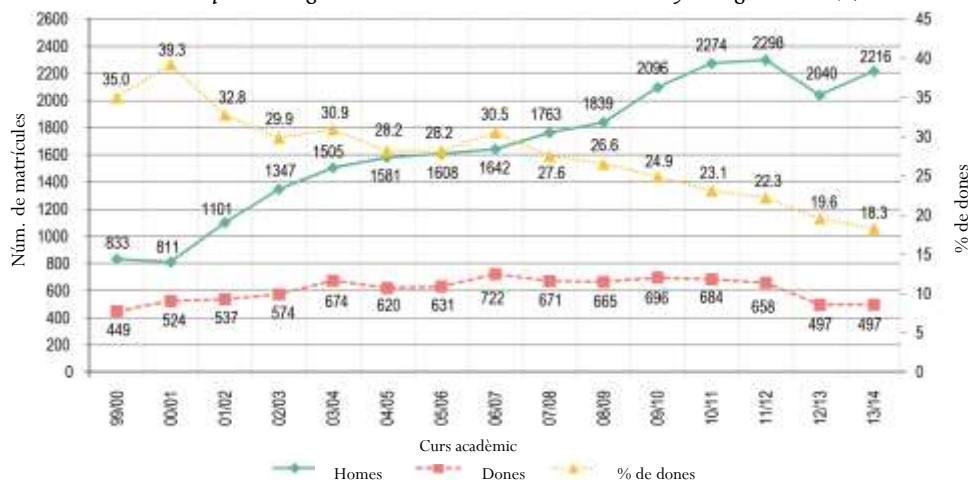

Font: Serra, P. (2016)

Podem observar que a l'INEF de Catalunya, en els 25 anys estudiats:

- Són uns estudis on la demanda de sol·licituds per realitzar les proves d'accés és altament masculina.
- A partir de l'any olímpic, Barcelona '92, es varen ampliar el número de places disponibles, la qual cosa va provocar un augment en el número de sol·licituds masculines, un 40.4%. En canvi, les sol·licituds femenines només varen augmentar un 29.2%
- A partir del 1997 l'interès de les noies descendeix progressivament, mentre que l'interès dels nois va oscil·lant de forma dràstica, però mantenint una progressió a l'alça.
- En termes relatius i respecte als homes, les dones han passat de representar un 39.5% del total d'aspirants al 1989, a un 20.1% en el 2014.

Gràfic 5. Evolució del número i percentatge de matrícules de CAFE a Catalunya, segons sexe (n)

Font: Serra, P. (2016)

En conseqüència, l'evolució del número de nois i noies matriculades als estudis de CAFE a Catalunya (tots els cursos) també pateix una evolució diferenciada:

- L'obertura de nous centres privats i, en conseqüència, l'augment del número de places, a partir del curs 2001-2002 (URL i UVic) i del curs 2009-2010 (EUSES –Girona), suposa un important augment dels nois matriculats. En el cas de les noies, aquests canvis no suposen cap canvi important. Les matrícules femenines es mantenen o experimenten un lleu augment al 2006-2007, però tornen a disminuir a mesura que passen els cursos.
- S'observa que el número de noies matriculades, en termes absoluts, es manté i el dels nois augmenta. Aquest fet, en termes relatius i en percentatge, marquen un descens progressiu de 22 punts percentuals. S'ha passat del 39.3% en el curs 2000-2001 al 18.3% en el curs 2013-2014.
- En les universitats privades, aquests percentatges són molt més reduïts, doncs les noies matriculades en el curs 2013-2014 tan sols representaven un 14.3% del total de matrícules.

Més enllà de les dades:

- En el curs 1998-1999 els estudis universitaris vinculats a aquesta àrea de coneixement varen canviar la seva denominació i passen d'anomenar-se Llicenciatura en Educació Física, a Llicenciatura en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport. Aquest canvi coincideix amb l'inici del descens progressiu del número de sol·licituds de les noies. No es pot atribuir directament el canvi de nom a la progressió negativa de l'interès de les noies, però sí que es considera que ha tingut influència, doncs l'àmbit educatiu és més proper a la cultura tradicional femenina i està molt més feminitzat.
- Els canvis en la formulació de les PAP que s'han realitzat durant tot el període (en nivell d'exigència o nombre de proves) sembla que no marquen cap alteració en la demanda de sol·licituds de les noies.

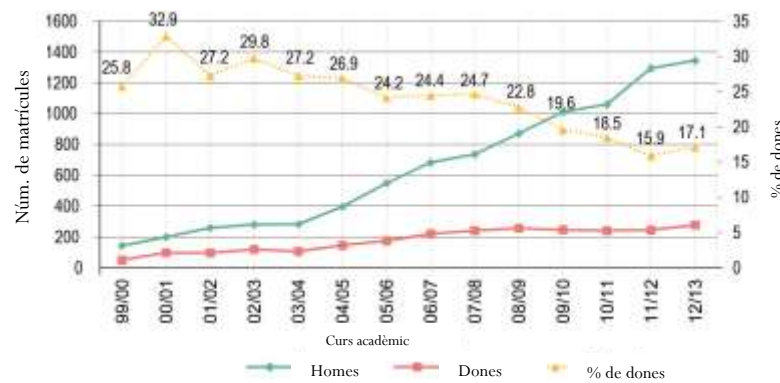
Caldria valorar, però, si un altre tipus de proves, més properes a la cultura esportiva femenina, o l'absència de proves, podrien modificar la tendència.

- L'exigència de les proves d'accés no són discriminatòries per uns ni per altres, doncs de les noies que realitzen les proves el 60% supera les proves, percentatge idèntic pels nois que també realitzen les PAP.
- Al 2007 es modifica la regulació de
- Les vies d'accés als estudis universitaris es modifiquen en la nova normativa universitària establerta a partir del 2007. Com en la resta d'estudis, els estudis de CAFE ja no tenen números *clausus* per estudiants que provenen dels Cicles Formatius. Aquest fet, marca un gran canvi en els percentatges de les vies d'accés. L'accés per CFGS, en el 2002 pels nois representava un 13.6%, mentre que en el 2012, els nois que accedien a CAFE per aquesta via era del 47.3%.

2.2 Els Cicles Formatius

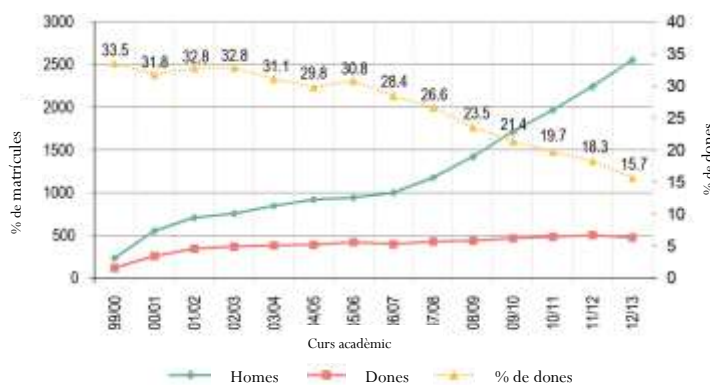
Els Cicles Formatius que s'analitzen són el Grau Superior d'Animació d'Activitats Fisicoesportives (CFGS), i el Cicle Formatiu Grau Mitjà de Conducció d'Activitats Fisicoesportives (CFGM).

Gràfic 6. Evolució de les matrícules del CFGM de conducció d'activitats fisicoesportives en el medi natural, per sexe a Catalunya

Font: Serra, P. (2016)

Gràfic 7. Evolució de les matrícules del CFGS d'animació d'activitats fisicoesportives per sexes a Catalunya

Font: Serra, P. (2016)

Ambdós cicles segueixen la mateixa tendència:

- En nombres absoluts, el número de dones matriculades es manté constant i amb un creixement molt reduït.
- Els nois experimenten un gran creixement tant en el CFGM com en CFGS. Aquest creixement es dona per l'obertura de nous centres educatius que ofereixen aquests estudis.
- En nombres relatius i percentuals, el ràpid i pronunciat augment del número de matrícules masculines implica que la presència de les noies queda molt reduïda i amb una tendència a la baixa.

- Al CFGS, les noies passen del 34% en el curs 1999-2000 a un 17% en el curs 2012-2013, un descens de 17 punts. Al CFGM, la tendència és similar, del 33% de les dones matriculades al curs 2000-2001 passem a un 16% en el curs 2011-2012.

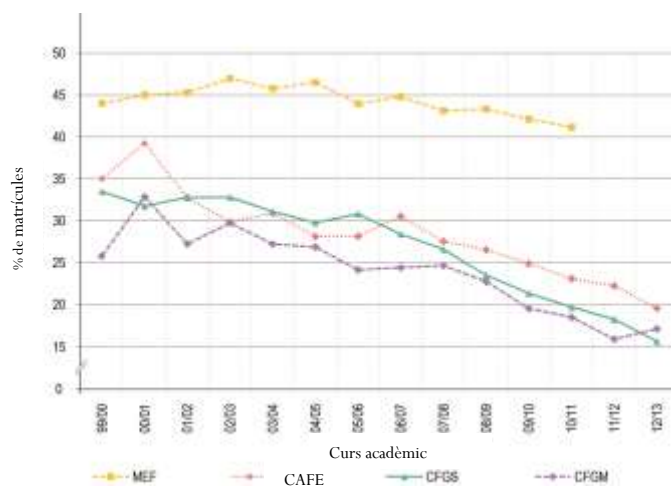
Més enllà de les dades:

- L'augment progressiu de les matrícules masculines en aquests estudis, junt amb la modificació de la normativa de les vies d'accés als estudis universitaris, es veu reflectit en el perfil d'accés als estudis de CAFE, on es produeix un augment en les matrícules masculines del grau universitari sobretot entre el col·lectiu que prové de CFGS.

2.3 El conjunt dels estudis de la família de l'activitat física i l'esport

A mode resum d'aquesta anàlisi, es plasma la següent gràfica en la que es recullen els percentatges de les matrícules femenines en els diferents estudis, des de MEF fins a CAFE passant pels Cicles Formatius.

Gràfic 8. Evolució del percentatge de dones matriculades en els estudis de primer i segon cicle de la família de l'Activitat Física, l'Educació Física i l'esport

Font: Serra, P. (2016)

Amb aquesta gràfica es poden comparar la presència de les dones en els diferents estudis de la família de l'activitat física i l'esport, i així com la seva evolució.

- En tots i cada un dels estudis, la presència de dones s'ha anat reduït, des de principis del segle XXI fins a l'actualitat.
- Es destaca com MEF ha estat la titulació amb més presència femenina i de forma més estable, amb una mitjana del 44.4% durant els 12 anys estudiats. Es confirma que la titulació que està més vinculada a l'àmbit educatiu és la que té un millor equilibri en quan a homes i dones.
- Es remarca com a menor nivell d'estudis, és a dir, CFGM, la presència de dones és la més reduïda entre tots els estudis.

Més enllà de les dades:

- Les universitats espanyoles compten amb major presència femenina que masculina en el col·lectiu estudiantil (54.3%) (MECD, 2015). Tot i així, la distribució per àrees de coneixement és desigual, i segueixen existint branques de coneixement més masculinitzades i d'altres més feminitzades.
- Es veu com els estudis vinculats amb l'activitat física i l'esport pateixen un retrocés en quan a presència femenina. Ens trobem davant un fenomen "d'efecte rebot" entès com una resposta inversa a les polítiques

de gènere impulsades des de les institucions i que, enlloc de reduir el biaix de gènere dels estudis universitaris, s'augmenta.

- Ens hem de plantejar si les noies reben les professions de l'esport com una opció pel seu futur laboral, i si aquestes professions compliran amb els objectius que elles es plantegen aconseguir.
- I finalment, hem de reflexionar sobre les persones que poden influenciar en l'elecció d'aquests estudis. S'ha comprovat que la família influeix, en molts casos, en la no elecció dels estudis de CAFE, mentre que el professorat, entrenadors o entrenadores, o amigats, tenen un fort potencial per animar a cursar CAFE. Ara bé, els nois reben molts més feedbacks positius que les noies en quan a aquesta selecció.

Més informació:

Ministerio de Educación Cultura y Deporte (2015). *Datos y cifras del sistema universitario español*. Madrid: Secretaría General Técnica.

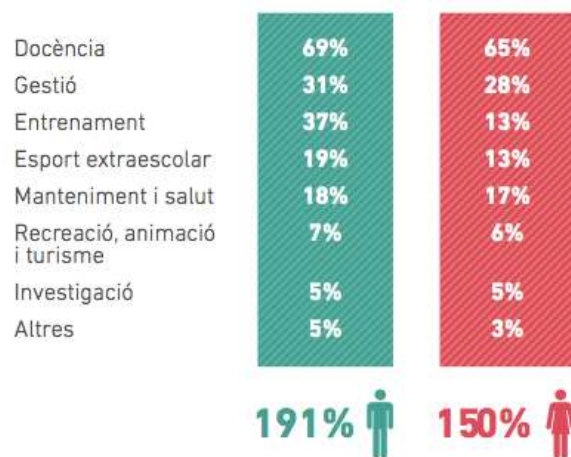
Serra, P. (2016). *La perspectiva de género en los estudios de Ciencias de la Actividad Física y el Deporte*. Tesis doctoral. U. Barcelona – INEFC. <http://hdl.handle.net/10803/402513>

3 Mercat de treball

A partir de l'estudi realitzat per l'Observatori Català de l'Esport (2014) podem afirmar que el mercat de treball de l'esport està format per un 34% de dones i un 66% d'homes. Quan s'analitzen les dades s'observa que hi ha una segregació ocupacional estructural. En nombres absoluts el percentatge d'homes és superior en un 60% a les dones en tots els àmbits (docència, gestió, entrenament, esport extraescolar, manteniment i salut, recreació i turisme, etc). Aquesta situació és deguda, entre varis factors, als estereotips associats al gènere i en la masculinització dels estudis.

Si analitzem els diferents àmbits de treball segons sexes, s'observa que les dones es concentren en els jaciments de mercat primari, és a dir, els que tenen unes condicions més estables i que els permet combinar la seva vida laboral amb la seva vida familiar.

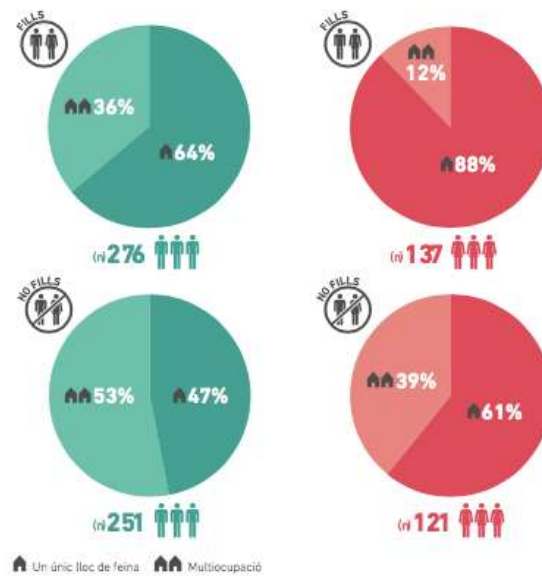
Gràfic 9. Percentatge de persones llicenciades treballant als diferents àmbits d'inserció segons sexe

Font: Pérez i Vilanova, 2015.

El contracte indefinit és la situació en que es troben el 62% de les dones respecte el 50% dels homes, i la retribució mensual que reben les dones titulades en general és lleugerament inferior (7%).

Gràfic 10. Multiocupació segons sexe i existència de fills o filles

Font: Pérez i Vilanova, 2015.

El fenomen de la multiocupació és un element molt important. Aquest està més present en els homes (44%) que en les dones (25%), diferència que es manté encara més acusada quan els titulats i les titulades tenen infants. Si a això se li suma que amb la multiocupació els homes busquen en major mesura l'autorealització (49%) que les dones (32%), es pot intuir que el factor vocacional està darrera de les motivacions d'ells. Per tant, el fet que els homes combinin un treball en el mercat primari amb un altre en el mercat secundari per vocació en major mesura que elles, influeix en la valoració global de les condicions laborals quan es segmenten per sexe.

Les titulades amb fills i filles són les que gaudeixen de condicions laborals més favorables i de menor multiocupació, es podria parlar d'una discriminació horitzontal intrínseca ocasionada per les motivacions en el moment d'escollir un àmbit d'inserció laboral d'acord al rol que s'espera exercir en l'edat adulta.

Més informació:

Viñas, J. & Pérez, M. (2014). *El mercat de treball en el context de l'esport a Catalunya. Especial incidència a la província de Barcelona*. Barcelona: Inde-Observatori Català de l'Esport.

Pérez, M. & Vilanova, A. (2015). El mercat de treball de les llicenciades en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport. *Quadern dones i esport*, 8. Barcelona: Institut Barcelona Esports.

Pérez, M.; Vilanova, A. & Soler, S. (en premsa) Mercado de trabajo en el deporte y género: un estudio comparativo entre las condiciones de trabajo de las tituladas y los titulados en Ciencias de la Actividad Física y el Deporte por las universidades catalanes. *Revista de Humanidades*.

4 Càrrecs directius i esport

Taula 2. Dones en càrrecs directius a Catalunya (en %)

	% de dones
Federacions Catalanes (N=71)	
Membres junta directiva	20
Presidentes	2
Entrenadores (nivell III)	7
Clubs esportius (N=8.285)	
Membres junta directiva	24
Presidentes	11
Àrea d'esports dels ajuntaments (N=948)	
Personal tècnic	32
Regidoria d'esports municipal	24

Font: Soler, Vilanova & Moragas (en premsa) a partir de l'Observatori Català de l'Esport (2018).

- Les dades de l'Observatori Català de l'Esport (2018) posen de manifest la poca presència de dones en càrrecs directius i de governança. Aquest fet, es produeix en tots els tipus d'organitzacions que formen part del sistema esportiu: organitzacions públiques, privades i privades sense ànim de lucre -clubs i federacions-.
- Si analitzem les dades de les federacions amb més detall observem que en onze federacions esportives (ciclisme, golf, hoquei o taekwondo), no hi ha presència femenina. En nou federacions esportives la presència femenina és menor del 10% (atletisme o futbol). En canvi, en tres de les cinc federacions esportives paralímpiques les dones comprenen més del 40% tant pel que fa a dirigents com a entrenadores.

Taula 3. Dones en Consells Esportius de Catalunya (en %)

	% de dones
Consells esportius de Catalunya (N=45)	
Presidentes	22
Secretària Tècnica	22

Font: UCEC, 2018.

- Si analitzem les dades dels Consells Esportius de Catalunya observem que dels 45 Consells Esportius existents a Catalunya, només 10 tenen una dona com a presidenta (el 22%) de la mateixa manera que només tenen 10 dones com a secretària tècnica al capdavant del consell esportiu.

Mes enllà de les dades:

- Aquestes dades mostren no només una segregació vertical en la majoria de les federacions esportives catalanes, sinó també l'anomenada segregació horitzontal i també en "l'elecció professional". Les dones tendeixen a estar més implicades en àmbits professionals tradicionalment vinculats a la cura.
- Si ens preguntem perquè es dona aquesta situació, la metàfora "l'laberint de lideratge" ens proporciona una il·lustració adequada de la complexitat dels mecanismes discriminatoris que hi ha joc. Per accedir a aquestes posicions, les dones han de caminar per un tortuós camí ple de dificultats, girs i camins sense sortida. Això és diferent pels homes, que normalment poden arribar a les posicions a través d'una ruta

més directa. No és sorprenent, doncs, que moltes dones que podrien tenir càrrecs de lideratge es perdin pel camí (Viladot, 2017).

- En aquest laberint pel lideratge trobem elements facilitadors i barreres a tres nivells. A nivell personal, a nivell familiar i social i a nivell organitzacional (Puig, 2007; Soler, Moragas, Vilanova, en premsa).
- A nivell personal les dones en càrrecs directius diuen que els ajuden les seves habilitats personals com saber escoltar, el treball multitasca, la capacitat d'optimitzar el temps, també la titulació universitària o la seva feina (en el cas d'organitzacions voluntàries). Però a l'hora moltes dones diuen tenir por a parlar amb públic i no els agrada ser el centre d'atenció.
- A nivell familiar i social, cal esmentar que la conciliació entre la vida familiar i professional en aquests moments, en la gran majoria de casos, és un tema que afecta més a les dones que els homes. Les dones que ocupen càrrecs directius afirmen que és de gran importància un entorn familiar amb una responsabilitat conjunta de les tasques domèstiques i familiars, i rebre el suport familiar. El fet de tenir fills o filles també dificulta l'accés a càrrecs directius. També fer esment que les dones separades, viudes o solteres acostumen a tenir més poder de decisió sobre el seu temps i tenen més presència en càrrecs directius.
- A nivell organitzacional la majoria d'organitzacions estan construïdes amb maneres de fer masculines i tenen estructures masculinitzades. Alguns exemples podrien ser: els temes tractats a les reunions i el temps assignat a cada un d'ells, es valora més els diners que el temps, les reunions es poden allargar sense tenir pressa per arribar a casa, es programen en horaris poc favorables per la disponibilitat de les dones, es dona prioritat a l'augment de sou per sobre de la flexibilitat horària, es decideixen els temes fora de les reunions, s'utilitza el llenguatge masculí com a genèric, hi ha una separació entre espais públics i privats...
- És imprescindible desenvolupar estratègies que redueixin i eliminin les barreres i fomentin els elements facilitadors per aconseguir que hi hagi més dones en els càrrecs de lideratge en les organitzacions esportives.

Més informació:

Puig, N. (2007). Mujeres, puestos de decisión y organizaciones deportivas: barreras y propuestas. A Diputación General de Aragón (Ed.) *Actas de las Jornadas sobre mujer y deporte* (pp. 120-131). Zaragoza: Diputación General de Aragón. Departamento de Educación, Cultura y Deporte.

Soler, S.; Moragas, M.; & Vilanova, A. (2018). Catalonia: the voices of female chairs of sports clubs (pp.). In A. Elling, J. Hovden, & A. Knoppers (Eds.). *Gender diversity in european sport governance*. London: Routledge.

5 L'esport femení en els mitjans de comunicació: poc i dolent

L'esport s'ha convertit en un dels principals continguts dels *mass media*, però tot i així, l'esport femení destaca per la seva absència:

- èxits que no reben reconeixement mediàtic;
- competicions que tenen un seguiment puntual, sense continuïtat;
- proves femenines camuflades entre la notícia que fa referència a la prova masculina, etc.

La comparació de l'espai (tant de titulars, texts i fotos a la premsa) i el temps (als programes i telenotícies de TV o ràdio) dedicats a l'esport masculí i a l'esport femení resulta escandalosa.

Segons l'informe del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (2016), l'esport femení va ocupar el 3,9% del temps de notícia als teletinformatius de TV3, tot i que les dones tenen una quarta part de les llicències esportives, i assoleixen regularment, importants triomfs esportius a nivell internacional en múltiples disciplines. Al canal

Esport3, on hi ha més diversitat esportiva, la presència de l'esport femení es queda en el 5,3%. Sobre el temps de paraula, les dades encara són més desoladores, ja que les dones van ocupar el 2,5% del temps de paraula total als teleinformatius i el 3,7% al canal Esport3. D'aquest temps, el 51% el va gaudir la dona en el rol d'aficionada a l'esport, el 30,2% com a esportista, i en percentatges inferiors, com a entrenadora i periodista. La dada més favorable per a les dones és la de presentadores d'esports al plató, ja que suposen el 35,7%. Les esportistes, i la resta de dones vinculades a l'esport, doncs, es troben en una situació totalment marginal als mitjans de comunicació. Quan es planteja aquesta situació a qui programa els continguts dels canals esportius o a la redacció d'esports dels diferents mitjans de comunicació, sempre es dona la mateixa resposta: l'esport femení no té tanta audiència, i l'audiència mana. Es parteix de la premissa que l'esport femení no genera tan interès ni emoció. Aquesta premissa, en realitat, és una fal·làcia, tal i com mostren les dades d'audiència de TVE a les retransmissions d'esdeveniments esportius femenins a Rio recollides per Mª Eugénia Ibáñez (2016, online):

La final olímpica de bàdminton -esport més que minoritari a Espanya-- entre Carolina Marín i Pusarla Sindhu va ser vista per 2,5 milions d'espectadors amb una quota de pantalla del 22,6%, va ser molt superior al de la mitjana de Sálvame, el programa del cor de Tele5, mentre la semifinal de la mateixa esportista es va acostar al milió d'espectadors. La final de la selecció femenina de bàsquet front l'EUA va arribar 1,6 milions d'espectadors i una xifra similar la gimnàstica femenina. La semifinal d'Eva Calvo en taekwondo va superar el 1,5 milions, la prova de Mireia Belmonte en els 400 estils va ser vista per 1,2 milions, la competició de duo de la sincronitzada per 1,3 milions i la gimnàstica rítmica va fregar el milió. Serveixi com a dada de comparació la trobada de les seleccions masculines d'Espanya i els EUA (2,9 milions d'espectadors) i la final de futbol masculí entre el Brasil i Alemanya, dos milions d'espectadors.

Les audiències, doncs, també els interessa l'esport femení, si bé cal que aquest es programi en horaris de *primetime*, de forma continuada i de forma programada, de manera que es pugui fer un seguiment i generar un expectació. L'espectacle esportiu, en si mateix, és també una construcció cultural, de manera que allò que es considera espectacle dependrà també del que es generi com a tal. Com a exemple destacar que als Estats Units, segons fons de The New York Times, la victòria de la selecció de futbol femenina contra el Japó al Mundial de 2015 va ser vista per 25,4 milions de persones, el record per qualsevol partit de futbol, masculí i femení, fins al moment en una televisió de parla anglesa en aquell país.

Mes enllà de les dades:

Junt amb l'absència, la situació de discriminació de les dones als mitjans de comunicació es pot trobar també en el tracte que reben les esportistes quan finalment són protagonistes de les notícies. Aquest fet es denota tant en els temes que s'aborden a la notícia, el tipus d'imatges i plans que apareixen, com en el tipus de vocabulari i llenguatge que s'utilitza. Així, sovint es destaca més l'aspecte físic que l'èxit esportiu; es fa més incidència a qüestions personals, familiars o extraesportives que als aspectes rellevants des d'un punt de vista esportiu; s'hi fa referència mitjançant el nom propi o en primera persona, donant un tracte molt menys distingit; s'utilitzen adjectius i verbs que reproduïxen els tòpics, o fins i tot, diminutius; es dona el mèrit als homes que tenen al voltant o els homes es posen de referència; es destaca la vessant emotiva i sensible de l'esportista més que l'esforç o l'exigència de l'alt rendiment; es "cosifica" la imatge de l'esportista i s'introdueixen plans més o menys explícits de les natges o els pits de les esportistes; etc.

Així doncs, en molt poques ocasions les esportistes són protagonistes de les notícies, i si ho són, ho són en més ocasions per qüestions sensacionalistes i anecdòtiques, com per exemple una separació sentimental, que no pas per qüestions esportives. El cas de les tennistes reflecteix clarament aquesta situació, tal i com denunciaven Garbiñe Muguruza i José Mota en un curt humorístic (es pot veure a: <https://www.youtube.com/watch?v=V0kM08mLhBQ>). Aquest tracte poc rigorós i sexista és una forma més de discriminació que va quedar també clarament en evidència en el tracte que alguns comentaristes i mitjans de comunicació van donar a diverses esportistes durant els darrers Jocs Olímpics a Rio 2016, tal i com denunciaven:

- Sarah Beauchamp (https://www.huffingtonpost.es/2016/08/16/sexismo-juegos-olimpicos_n_11448948.html)
- o Clara Ferrero (<https://smoda.elpais.com/moda/actualidad/los-8-titulares-mas-machistas-de-los-juegos-olimpicos-de-rio/>)
- i al vídeo <https://vimeo.com/181327759>).

Resulta sorprenent, d'altra banda, que els mitjans de comunicació, en aquest interès per l'aspecte sensacionalista, si que aborden la discriminació de les dones en l'esport com a notícia en si mateixa. Es pot donar la contradicció doncs, que mentre en una notícia es denuncia el sexisme en l'esport, a la pròpia secció d'esports del mitjà de comunicació es reproduïx aquesta situació de discriminació. El cas més paradigmàtic és el d'una contraportada del diari AS, que portava com a titular "Hay que alejar del deporte a los intolerantes, homófobos y machistas" amb la imatge d'una model pràcticament nua al costat (https://www.eldiario.es/micromachismos/Denunciar-machismo-culo-lado_6_559304089.html).

Més informació:

Consell de l'Audiovisual de Catalunya (2016). *Les dones en la programació esportiva*. Barcelona: Comitè Audiovisual de Catalunya. Disponible a:

https://www.cac.cat/pfw_files/cma/actuacions/Continguts/Acord_83_16_Dones.pdf

Web de l'Observatori de les dones en els mitjans de comunicació. Disponible a: <http://www.observatoridelesdones.org/>

#OnSónLesDones: web i xarxa social de denúncia i sensibilització. Disponible a: <http://onsonlesdones.blogspot.com.es/>

6 Assetjament, abús sexual i homofòbia en l'esport

L'assetjament i l'abús sexual en l'àmbit de l'esport, així com l'homofòbia, han estat un tema tabú durant molt de temps en aquest àmbit. No obstant, en ple efecte de la campanya #MeToo, cada cop són més els casos en els que es denuncien situacions d'assetjament, abús i homofòbia, tan en l'esport d'elit com en l'esport escolar o amateur. Alguns, malauradament, s'han produït durant molts anys, sense cap senyal d'alerta ni mesura de prevenció o actuació en les organitzacions esportives on es produïa. N'és un exemple el cas de Larry Nassar, metge de l'equip olímpic de gimnàstica dels Estats Units, a qui més de 130 gimnastes han denunciat públicament per abusos i que va treballar per la federació durant més de 29 anys.

Si bé sovint es considera l'esport com un espai d'educació en valors i d'empoderament de les persones, malauradament, es poden generar també situacions molt greus. Diverses dades i testimonis revelen la presència i la gravetat de l'assetjament i abús sexual en l'esport.

D'acord amb la definició establerta en el Codi de conducta del Comitè Olímpic Internacional, l'assetjament sexual és qualsevol forma de conducta o suggeriment sexual, de forma verbal, no verbal o física, sigui intencionada o no, que és apreciada per la persona que l'experimenta com a no desitjada o forçada. És a dir, una atenció no desitjada, les bromes i comentaris basats en el sexe del o de l'esportista, les trucades o correus electrònics obscens, etc. La percepció de l'assetjament sexual pot canviar d'una cultura a l'altra. A més, la persona que el pateix no sap el que està succeint fins que es troba atrapada en la situació. Possiblement, només un temps després la víctima podrà prendre consciència del que li va succeir en el passat. Entre entrenador/a i esportista existeix una relació de poder molt potent que si se'n fa un mal ús, pot conduir a situacions molt greus. És esfereïdor el testimoni de Glòria Viseras, que va ser olímpica a Moscou al 1980 i al 2015 va denunciar al seu tècnic, Jesús Carballo: "Per a un nen o una nena que creix en un entorn d'estricta disciplina, no hi ha cap diferència entre fer un doble mortal amb un esquinç al turmell o obrir les cames i quedar-te quieta. Aquesta diferència la podem fer d'adults, però no quan

som nens. No sabem quina és la diferència perquè tot fa mal, tot és pel teu bé i tot és un secret que no pot sortir de les quatre parets del gimnàs” (Diari Públic, 27-01-2017).

Segons l'estudi de Montse Martín i Albert Juncà (2014), amb una mostra de 214 estudiants-esportistes de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport de tres universitats diferents, entre el 6 i el 8% de les enquestades havien patit assetjament sever, amb comportaments com propostes de relacions sexuals a canvi de privilegis o sota amenaça (1%), propostes de relacions sexuals sense res a canvi (2,3%) o situacions en que l'entrenador mostra interès sexual per l'esportista (6%).

Per aquest motiu és important conèixer el procés inicial de l'assetjament sexual, és a dir, el que s'anomena el procés de preparació de la víctima (“grooming” en anglès) i que pot conduir a situacions d'abús (accions sexuals coercitives o privilegis i premis a canvi de favors sexuals).

Taula 4. Etapes del procés de preparació de la víctima (grooming)

Selecció d'una víctima potencial	<ul style="list-style-type: none"> - Analitzar quin/a esportista és vulnerable - Buscar moments per comprovar que el secret està ben guardat - Comprovar que és una persona susceptible de ser abusada - Establir una amistat - Ser amable
Construcció de confiança i amistat	<ul style="list-style-type: none"> - Fer que es senti especial - Donar regals i recompenses - Passar temps junts - Escoltar - Ser persistent - Establir condicions òptimes per cada encontre - Començar a fer xantatge: “has de fer això, perquè jo he fet allò”
Desenvolupar aïllament i control; Construir lleialtat	<ul style="list-style-type: none"> - Negar l'accés a altres agents socialitzadors i danyar les amistats i fonts de suport - Restringir l'accés a la família, a amistats del món esportiu i de fora d'aquest - Buscar la desesperació de la persona a partir del premi i el càstig de forma inconsistent - Comprovar el compromís a través de preguntes i petits tests
Inici d'abús sexual i assegurar el secret del mateix	<ul style="list-style-type: none"> - Aproximació gradual a zones on els límits sexuals són ambigus - Si el noi o noia esportista refusa o no accepta l'acció, dir: “l'última vegada no vas dir el mateix” per obligar-la - Manipular amb comentaris com: “m'ho deus, és l'últim que em pots fer” - Fer que es senti culpable: “mira el que has fet!” - Oferir protecció: “no ho explicaré, és el nostre secret” - Desacreditar a la víctima perquè no li quedi altra opció que seguir: “la resta de gent no ho entendran” o “ningú et creurà” - Amençar a la víctima: “si ho expliques a algú et faré mal, explicaré el que has fet, et faré fora de l'equip...”

Font: Brackenridge (2001, p. 35)

Més enllà de les dades:

Les fronteres entre el que és assetjament sexual i el que no ho és són imprecises, ja que es tracta d'una percepció subjectiva. Cal tenir molt clar, no obstant, que el dret de la persona a ser respectada és fonamental. Per aquest motiu, és imprescindible donar visibilitat i desvelar una qüestió sobre la que és molt difícil parlar. Al web del Comitè Olímpic Internacional (<https://www.olympic.org/sha>) pretén, precisament sensibilitzar sobre aquesta qüestió i ajudar a les persones que han patit o pateixen assetjament i abús a posar paraules al que els hi ha succeït i denunciar-ho.

L'altra situació d'opressió plantejada és l'homofòbia i la discriminació per motius d'orientació sexual o d'identitat de gènere en l'esport. Les sigles "LGBTI" designa a les persones lesbianes, gais, bisexual, transsexuals i intersexuals. Les actituds vers les persones LGBTI varia segons els contextos culturals i factors sociodemogràfics. Actualment, en el nostre país hi ha protecció jurídica i un marc legislatiu que promou polítiques d'acceptació del col·lectiu LGBTI, essent un dels països on més acceptació social hi ha vers el col·lectiu homosexual segons el rànking xxx. No obstant, la heteronormativitat que caracteritza la nostra societat així com els prejudicis existents al voltant de les persones LGBTI, fan que la vivència en el dia a dia d'una orientació sexual homosexual, o una identitat de gènere trans, no sigui encara fàcil. Per evitar reaccions negatives, sovint les persones LGBTI adopten l'estratègia de la "invisibilitat" a la feina, la família, el grup d'amistats, o en l'esport. L'estreta relació entre masculinitat hegemònica i heterosexualitat es reproduïx en l'esport mitjançant comentaris homòfobs sovint totalment normalitzats. Aquesta relació converteix el context esportiu en un marc en el que es donen moltes situacions d'homofòbia, és a dir, comportaments per evitar ser considerada lesbiana o gai, i on és molt difícil poder manifestar altres formes de sexualitat diferents de l'heterosexual.

Per aquests motius, és important que les organitzacions esportives vetllin per crear un context segur, i no el donin per suposat. Iniciatives com la de la UE Horta són un bon exemple i poden ser especialment útils en aquest sentit: Protocol per a la prevenció i abordatge de l'assetjament sexual per raó de sexe i/o orientació sexual a la Unió Esportiva d'Horta. En l'àmbit municipal, l'Ajuntament de Barcelona també ha impulsat recursos pedagògics per sensibilitzar, identificar i abordar la problemàtica (tothom pot accedir a l'aplicació dels recursos pedagògics a través d'internet clicant en el següent enllaç: <http://ajuntament.barcelona.cat/recursospedagogics/ca/>).

Més informació:

Brackenridge, C. (2001). *Spoilsports: understanding and preventing sexual exploitation in sport*. Londres: Routledge.

Martin, M., & Juncà, A. (2014). L'assetjament sexual a l'esport: el cas de les estudiants-esportistes del grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport de Catalunya. *Apunts. Educació Física i Esports*, 115(1), 72-81.

Martin, M.; Soler, S. & Vilanova, A. (2017). Género y deporte. Garcia Ferrando, M. ; Puig, N.; Lagardera, F.; Llopis, R., i Vilanova, A. (comps.). *Manual de sociología del deporte* (4ª edición). Barcelona: Alianza Editorial.

Tiihonen, A., & Kolvisto, N. (eds.) (2005). *Hem de protegir, hem d'intervenir. L'assetjament sexual en l'esport. Guia per a persones adultes*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Disponible a: http://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/formacio/gestcon/cop/pmc/xijorn_previmed_assetjament_21062016/xijorn_previmed_assetjamententreiguals_20160621_consellcat.pdf

7 El debat

1. En l'esport escolar, creieu que persisteixen encara els estereotips d'esports femenins i masculins? Quins condicionants pesen encara sobre les noies i els nois a l'hora d'elegir un esport o un altre?
2. Els estudis de la família de l'activitat física i l'esport estan patint un procés de masculinització. Per què penseu que cada vegada aquests estudis resulten menys interessants per les noies? Què penseu que es podria fer?
3. Si els estudis de l'activitat física i l'esport estan masculinitzats, el mercat de treball també ho està. Què en penseu?
4. Lideratge femení i càrrecs directius al món de l'esport. Què cal canviar de les entitats, federacions esportives i consells esportius perquè hi hagi més dones en llocs de responsabilitat?
5. Una de les proves més preocupants de la invisibilitat de l'esport femení és el poc i dolent espai que ocupa als mitjans de comunicació. Realment, l'esport femení no té interès? Com penseu que es podria millorar la situació?

6. L'assetjament i l'abús sexual en l'àmbit de l'esport ha estat un tema tabú durant molt de temps, però diverses dades i testimonis revelen el seu abast i gravetat. Creieu que el món esportiu i el seu entorn estan preparats per afrontar i prevenir aquestes situacions? Quina és la vostra percepció?
7. Com detectar i visibilitzar les discriminacions i barreres existents que sovint passen desapercibudes i es produeixen de manera inconscient?
8. Quines mesures cal implementar per arribar a la igualtat efectiva entre homes i dones i millorar la situació?
9. Quines són les resistències que sorgeixen davant les propostes i com es poden contrarestar?
10. Quina de les propostes d'actuació poden ser implementades a la teva organització, com i amb quins suports?